

НАРОДНІ ГЕРОЇ ВАСИЛЬ БІЛАС І ДМИТРО ДАНИЛИШИН У ФОЛЬКЛОРИ ТА ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Не стане перебільшенням висновок, що другу славу курортному Трускавцю, після його цілющої мінеральної води “Нафтусі”, творять бойовики Української Військової Організації (УВО) та Організації Українських Націоналістів (ОУН) Василь Білас і Дмитро Данилишин. Цікавий збіг обставин: обидва мали кровну спорідненість (рідна сестра Данилишина була матір’ю Біласа); обидва народились в одному місті Трускавці, лише Данилишин – 2 квітня 1907 р., а Білас – 17 вересня 1911 р.¹; обидва належали до однієї підпільної боївки УВО; обидва грали на модній тоді мандоліні в оркестрі “Сурма” при Трускавецькій “Просвіті”²; обидва були неодружені; обидва за завданням Крайової команди УВО взяли участь у збройному нападі на пошту в місті Городку на Львівщині 30 листопада 1932 р. з метою заволодіння грішми для продовження боротьби за волю України; обидва приспішено відривались від погоні польської поліції після не зовсім вдалого нападу на поштове відділення; обидва потрапили до рук обдурених нею українських селян, а через них і поліції; обидва відбули несправедливий суд; обидва були страчені на шибениці у Львівській тюрмі “Бригідки” на світанку 23 грудня 1932 р.

Як справедливо й точно висловився один з керівників ОУН Степан Ленкавський, “за одну ніч, в одній бойовій акції, вирости ті нікому невідомі люди на національних героїв такої кришталевої чистоти і простоти, такої мужности характерів і вірности на службі ідеї, що в пошані перед їхньою величчю схилялися чола найповажніших громадян. Західноукраїнська суспільність однодушно визнала їх своїми народними героями”³. Білас і Данилишин знайшли вічний спочинок на Янівському цвинтарі у Львові. Польська влада таємно поховала їх усього через півгодини після страти, навіть без присутності членів родини.

Так вони обидва, сестрінок і його вуйко, стали двоєдиним символом мученицької, але водночас геройської смерті, знаменом боротьби за святі ідеали свободи рідного народу. Їхня подиву гідна поведінка на суді й під час страти викликала величезну моральну підтримку з боку українців Галичини, як також їх масове обурення політикою окупантів і приплив до ОУН нової хвилі відважних підпільників, могутній вал національного піднесення та готовності до чину в ім’я досягнення святої мети. Відтоді нібито й не особливо значний за мірилом вчинок обесмертив прізвища трускавецьких героїв, які стали символом, зразком самозречення за народні ідеали. На них рівнялися всі наступні лави учасників боротьби.

Коли шукати аналогів подвигу Біласа і Данилишина в світовій історії, то його можна порівняти з подвигом римського воїна Муція Сцеволи, який під страхом спалення на вогнищі від рук ворога сам простягнув руку в полум’я, що почала тліти. Від страшного болю він навіть не здригнувся. Це так сильно вплинуло на ворога, що він звільнив героя, зняв облогу і відступив⁴.

Як у день страти Біласа та Данилишина, так і в наступні дні, місяці й чергові роковини загибелі героїв за ініціативою ОУН по них били церковні дзвони, відправляли панахиди, провадили протестні віча, академії зі вшанування їх пам'яті, збирали кошти для фонду політичних в'язнів і фонду ОУН, про них розповсюджували летючки і світлини, широко писала преса, говорив народ, складали легенди. Невдовзі на їх честь почали ставити пам'ятні хрести, влаштовували масовий бойкот польської державної монополії на продаж спиртного і тютюну з одночасною відмовою від їх споживання та використання тощо. А молодь багатьох населених пунктів давала слово справляти весілля, інші масові заходи без краплі спиртного.

Майже відразу після загибелі героїв про них стали появлятися перекази, бойові пісні невідомих авторів, через що ці твори прийнято вважати народними. Мабуть, першим автором пісні про Біласа і Данилишина був стрілецький поет Юрій Шкрумеляк⁵. За спогадами одного з їхніх адвокатів Степана Шухевича, наступного дня після загибелі героїв він зустрів поета і запропонував йому написати пісню й таємно пустити в народ. Той пообіцяв, і невдовзі така анонімна пісня справді появилась і була підхоплена в усій Західній Україні.

За її виконання чимало аматорів поплатилися тюремним ув'язненням. У травні 1933 р. станіславський суд засудив юнака М. Жупанського за написання віршів про Біласа і Данилишина⁶. Відбувалися суди й за встановлення пам'ятних хрестів, розповсюдження світлин і летючок про них і т. ін. А мешканець с. Верині на Миколаївщині Мелетій Гириків, який від незнання боляче ударив граблями одного з цих героїв і безпосередньо спричинився до їх затримання, тяжко мучився і врешті-решт наклав на себе руки⁷.

Із записаних згодом від людей і включених до 25-го тому “Літопису УПА”⁸, можна говорити принаймні про шість народних пісень, хоча їх могло існувати більше. Ось їхні назви: “Ой там з-під нашого Львова”, “Ой у славнім Львові сталася новина”, “Понад Львовом чорна хмара все небо укрила”, “Під Львовом чорна хмара – чорніша наступає”, “Із Трускавця до Городка”, “Червона кров, усюди кров”. Вони подібні і за описом основних подій, пов'язаних з городоцькою акцією, і заголовками, мають різну кількість рядків – від 16-ти до 32-х, співаються одна в темпі вальсу, друга сумно, третя повільно, четверта з епічним розмахом. У двох з цих пісень згадується прізвище зрадника в рядах Трускавецької боївки ОУН Миколи Мотики. Щодо можливого авторства однієї з пісень, то ним був, імовірно, знавець народних дум, бо постарався надати їй ознак цього жанру з оптимістичним, однак, кінцем:

*А ви, ляхи недолюдки, щоб ви не раділи,
Незабаром суд настане – ми будем судили.*

П'ята зі згаданих пісень “Із Трускавця до Городка” теж співається неспішно, а покладена на варіант мелодії відомої стрілецької пісні Романа Купчинського “Заквітчали дівчатонька”. Окремими рядками вона перегукується з попередніми піснями. Стосовно шостої пісні під назвою “Червона кров, усюди кров” з її закличними рядками:

*Ще не вмерла Україна,
І ми ся не лишим –
Вже віддали життя своє
Білас й Данилишин.,*

то в ній відчутні мотиви пісні на слова Осипа Маковея з її рефреном “Повсюди кров, повсюди кров”. Добірку завершує пізніша сьома пісня “У неділю до полудня. Пісня

про “Голуба” – про Яремківку”, створена в той період боротьби УПА, коли була велика віра у близьке всенародне повстання, тому їй надано бадьорого маршового темпу. Прізвища народних героїв Біласа і Данилишина згадуються в ній для підсилення мужності та відваги нової когорти месників:

*Як повстане Україна, ми тебе не лишим,
За що згинув Василь Білас й Дмитро Данилишин.*

О тій же порі сходження яскравої зірки ОУН про трускавецьких героїв почали писати й професіональні літератори. Чи не перший з творів належить відомому діячеві ОУН поетові-вісниківцю Олегові Ольжичу, який у 1933 р. створив поему “Городок 1932” на п’ять розділів загальною кількістю 35 чотирирядкових строф, згодом надруковану ним у збірці “Вежі” під назвою “Грудень”⁹. Тональністю, ритмікою, революційним духом поема нагадує зведений гачок револьвера, спрямованого в бік ворога і готового вистрелити будь-якої миті.

Автор теж не оминув нагоди вкратити у поему деякі реалії подвигу наших бойовиків, хоча їхні прізвища в тексті поеми не згадуються. Що більше, він навіть майже дослівно процитував їхні задокументовані або дещо перефразовані ним слова, звернені до селян, котрі, не відаючи правди, затримали їх поблизу с. Верині Миколаївського району. Ось ці рядки:

*Товаришу любий мій, брате,
Дивися у вічі рабам.
Як будете так воювати,
Вкраїни не бачити вам...
Шкодуємо тільки, що смерти
Удруге не зможемо ми!*

Як фактичний бойовий побратим полеглих героїв за духом, Олег Ольжич не був би самим собою, якби наприкінці поеми не вибухнув крилатими рядками:

*Там втрат не буває, де жертва –
Здобутий в огні бастион.*

Відома поетка-вісниківка його націоналістичного крила Олена Теліга теж має в своєму доробку твір на цю тему. Це короткий, лише на чотири строфи з шістнадцяти рядків вірш “Вогні в грудневу ніч”, який у збірці “О краю мій...” має назву “Засудженим” з присвятою Біласові й Данилишину¹⁰. З початкової назви вірша можна судити про його написання невдовзі після страти героїв. Поетка вклала у твір і особистий незламний оптимізм, котрий панував у рядах борців:

*Як ми можемо жити – сміятись і дихать?!
Як могли ми чекати – не битись, а спать
В ніч, коли у в’язниці спокійно і тихо
Ви збирались умерти – у шість двадцять п’ять?
І коли приволікся заплаканий ранок,
Вас покликала смерть у похмурій імлі –
А тепер наші душі і топчуть, і ранять
Ваші кроки останні по зимній землі.
А тепер в кожнім серці пожежу пригаслу
Розпалили ви знову – спаливши життя –
І мов гимн урочистий, мов визвольне гасло,
Є для нас двох імен нерозривне злиття.
Над могилою вашою тиша і спокій,*

*Та по рідному краю – зловіщі вогні.
І піти по слідах ваших скошених кроків
Рвучко тягнуться сотні окрилених ніг.*

Напевно, в українському фольклорі і красному письменстві існує більше творів про Біласа і Данилишина. Потрібно продовжити їх пошук задля узагальнення і донесення до читачів, а особливо в часі збройного відбиття російської військової агресії і підтримуваних Москвою антиукраїнських заколотників на сході України. З діаспорних авторів відомі два, які написали п'єси про їх подвиг. Зокрема, в 1933 р. Степан Васкан видав драму “Білас і Данилишин”, а в 1964 р. Василь Щербій надрукував у журналі “Вісник” трагедію “Голгота”¹¹. Помилково вважати, ніби двоєдині імена наших героїв залишилися тільки в архівних документах, на скрижалях української історії, сторінках перелічених видань і в народній пам'яті. Аж ніяк. Вони завжди світимуть нащадкам, наче сяйво давно згаслих зірок, що продовжує йти до землі мільйони років.

Закінчу цей короткий дискурс рядками вірша “Білас і Данилишин” зі своєї збірки “Великі і відомі. Сто історичних образків”:

*Осінні гони навпростець
Крізь верем'я туманне.
Невже попереду – кінець
Або важкі кайдани?
Невже ловці – найвна лють,
Що збиті з пантелику,
У власних діях не знайдуть
Неправедність велику?
Невже померти тільки раз
Їм дано за Вкраїну,
Щоб вести, як дороговказ,
Борців наступну зміну?
Невже, невже, невже, невже...
Мигтять ланів полотна,
Але, захланна на чуже,
До них невідворотна
Погоня зближується все,
Немов голодна тічка.
А може, якимось пронесе
І рання скрие нічка?
Та ні. В'язниця. Наглий суд.
Петля. Кати. Прощання
І громовий кінця прелюд:
Ставати без вагання
До лав сторукої ОУН,
Яка не гнеться в герці!
Хто патріот, а не плазун, –
В його ви завше серці¹².*

У 1992 р. в Трускавці відкрито пам'ятний знак на честь борців за волю України. Є там і вулиця їхнього імені. Віриться, що настане час, коли вони удостояться ще й величного двоєдиного пам'ятника, гідного їх безсмертного подвигу, що виріс до величини символу.

- ¹ Білас і Данилишин. Опрацював Д. Чайковський. – Нью-Йорк: Видавництво організації чотирьох свобод України. – 1969. – С. 87.
- ² Пастух Р. Корона Данила Галицького. Вибрані статті, нариси, інтерв'ю, есеї / Р. Пастух. – Дрогобич: Коло. – 2005. – С. 346–347.
- ³ Білас і Данилишин... – С. 240.
- ⁴ Див.: Коваль А. Крилаті слова в українській літературній мові / А. Коваль, В. Коптілов. – К.: Ярославів Вал. – 2011. – С. 378.
- ⁵ Білас і Данилишин... – С. 231.
- ⁶ Там само. – С. 271.
- ⁷ Там само. – С. 273.
- ⁸ Літопис Української Повстанської Армії. Т. 25: Пісні УПА / Зібрав і зредагував З. Лавришин. – Торонто-Львів: 1996. – С. 74–77.
- ⁹ Ольжич О. Вибрані твори / [Упоряд. О. Зінкевич] / О. Ольжич. – К.: Смолоскип. – 2007. – С. 61–65.
- ¹⁰ Теліга О. О краю мій... Твори. Документи. Біографічний нарис. 2-ге видання, виправлене і доповнене / О. Теліга. – Київ: Видавництво імені Олега Теліги. – 2006. – С. 57.
- ¹¹ Білас і Данилишин... – С. 274.
- ¹² Пастух Р. Великі і відомі. Сто історичних образків / Р. Пастух. – Дрогобич: Коло. – 2010. – С. 253.

Роман Пастух.

Народні герої Білас і Данилишин у фольклорі та художній літературі.

Розповідається про увічнення подвигу та пам'яті героїв боротьби за волю України в рядях УВО й ОУН Василя Біласа і Дмитра Данилишина із м. Трускавця у народно-пісенній творчості та художній літературі.

Roman Pastukh.

Popular Heros Vasyl' Bilas and Dmytro Danylyshyn in Folklore and belles-lettres.

The article dwells on perpetuating in folklore and belles-lettres creativity of the deed and memory of Vasyl' Bilas and Dmytro Danylyshyn, the two heroic persons from Truskavets, who fought for Ukrainian sovereignty in the ranks of both the UMO (Ukrainian Military Organization) and OUN.